

2. Piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keeld

Tänapäeval leiab piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu kõikidest olulistest 20. sajandil koostatud ning inimõigusi kaitsvatest rahvusvahelistest ja piirkondlikest kokkulepetest. Näiteks on nüüdseks rahvusvaheliseks tavaõiguseks kujunenud ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 5 sätestatud:

„Kedagi ei tohi piinata ega julmalt, ebainimlikult või alandavalt kohelda või karistada.“[1](#)

Peaaegu identne säte on ICCPR-i artiklis 7. Kindlustamaks väärkohtlemisest vaba maailma, võttis ÜRO 1984. aastal vastu ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni (UNCAT) [2](#), millega on nüüdseks liitunud 171 riiki³ ja mille artiklid 2 ja 16 kohustavad riike hoidma ära piinamist ja muud julma, ebainimlikku või inimväärikut alandavat kohtlemist ja karistamist.⁴

Haavatavaid grupe kaitstakse ka hiljem vastu võetud ÜRO lapse õiguste konventsiooni⁵ (1991) artikli 37 punktiga a ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni⁶ (2006) artikli 15 lõikega 2, mis kohustavad riike kindlustama, et ükski laps ega puudega inimene ei satuks seesuguse kohtlemise ja karistamise ohvriks.

Kuigi 1979. aastal vastu võetud ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta⁷ (CEDAW) ei sätesta piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keeldu, tõi 2017. aastal konventsiooni täitmist seirav ÜRO naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee oma [üldsoovituses nr 35](#) esile, et soopõhine naistevastane vägivald (k.a vägistamine, lähisuhtevägivald, kahjustavad praktikad) võib teatud juhtudel rikkuda piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise keeldu.⁸ CEDAW tõlgendamine üksnes n-õ naiste

konventsioonina on tekitanud arvukaid diskussioone. Mõni autor on muu hulgas soovitanud mõtestada konventsiooni laiemalt, kaitsena kõigi, sealhulgas LGBT+ kogukonna inimeste vastase soopõhise vägivalla eest.⁹ Konventsiooni laiema tõlgenduse toetuseks räägivad ka viimastel aastatel naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee ja naistevastase vägivalla eriraportööri aruannetes käsitletud teemad.¹⁰

Piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keeld on kirjas ka piirkondlikes inimõiguste kaitse dokumentides (nt Aafrika inimõiguste harta artiklis 5, Ameerika inimõiguste konventsiooni artiklis 5). Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 3 sätestab:

„Kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada.“¹¹

Samuti sisaldub vastav keeld Euroopa Liidu põhiõiguste harta¹² artiklis 4 ning on otsesõnu sätestatud enamiku Euroopa riikide konstitutsioonides. Nii ütleb nt Eesti Vabariigi põhiseaduse § 18 lause 1:

„Kedagi ei tohi piinata, julmalt või väärikut alandavalt kohelda ega karistada“.¹³

Kuigi sõnastuses esineb rahvusvaheliste dokumentide ja ka Eesti põhiseaduse vahel erinevusi (nt ei ole kõigis sõnu *julm*, *ebainimlik* ega *väärikus*), tuleb neid mõista üksteist täiendavate sõnade ja/või sünonüümidenä.

2.1. Keelu absoluutsus: Mitte mingil ajal ega juhul

Piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu rahvusvaheline vaieldamatu tunnustamine on andnud sellele rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsiooni¹⁴ artikli 53 mõistes *jus cogens*'i ehk üldise rahvusvahelise sündiva normi staatuse.¹⁵ See on käitumisreegel, mille rahvusvaheline riikide ühendus võtab tervikuna omaks ja peab sellest kõrvalekaldumist lubamatuks. *Jus cogens*'i normid kohustavad riike hoiduma eeskätt inimsusvastaste tegude toimepanemisest, sealhulgas orjapidamisest, genotsiidist ja rassilisest diskrimineerimisest.¹⁶

Piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keeld on absoluutne inimõigus. Keelu absoluutsus tähendab punast joont, mida ei tohi mingil ajal ega juhul ületada, isegi mitte sõjas ega hädaolukorras (sh ka mitte näiteks Covid-19 pandeemia ajal¹⁷). Piinamine on seega absoluutne vale (*wrongdoing*), sest see ei ole üheski olukorras õigustatud. See dehumaniseerib ohvreid, kuid „vähem

inimesed“ on seetõttu ka vägivallatsejad. Samuti on ebainimlik või alandav kohtlemine ja karistamine absoluutne vale, sest see hõlbustab piinamist.

Seda kinnitatakse selgesõnaliselt nii UNCAT-i artikli 2 lõikes 2, ICCPR-i artikli 4 lõikes 2 kui ka EIÕK artiklis 15. Ehkki riikidel on võimalus piirata teatud olukordades oma territooriumil viibivate inimeste õigusi ja vabadusi tavapäraselt ulatuslikumalt ehk rakendada nn derogatsiooni, ei ole sellist tagasikäiku ega lõdvendust lubatud teha EIÕK artikli 3 puhul, mis keelab piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise.[18](#)

Viimaste aastakümnete ülemaailmne võitlus terrorismiga on siiski nii mõnigi kord seadnud piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu absoluutsuse kahtluse alla. Nn tiksuva pommi stsenaarium (mille puhul on terrorist ainus, kes teab pommi asukohta ja suudab selle õigel ajal kahjutuks teha) toob nii eetilisest kui ka filosoofilisest vaatenurgast eredalt esile raskused, millega tuleb seista silmitsi siis, kui kaalul on kaks konkureerivat õigust – oletatava kurjategija õigus mitte olla piinatud, ebainimlikult või alandavalt koheldud ja karistatud ning ühe või paljude inimeste õigus elule.[19](#)

Nii leiab mõni autor, et piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise absoluutsus on juriidiline fetišism ja moraalselt õigem oleks asuda hoopis valima kahe kurja või kahju vahel ja otsustada halbadest valikutest vähem kurja või kahju toova lahenduse kasuks.[20](#) Teised jällegi vaidlevad sellele vastu, põhjendades seda sellega, et kui mõõnda teatud olukordades piinamise ning väärkohtlemise õigustatust, avab see Pandora laeka ja normaliseerib järk-järgult keelust üleastumise. Nii on moraalse dilemma ees seisval otsustajal voli käituda iga kord enda äranägemise järgi – just nii, nagu talle parasjagu õige, moraalne või vähem kurja või kahju toov tundub.[21](#) Sel juhul eeldatakse muidugi, et otsustajad on filosoof Henry Shue sõnade järgi targad ja vaoshoitud inglid, mida inimesed aga pole. Seetõttu võib piinamise teel tiksuva pommi katastroofi ärahoidmine ja teatud hulga inimeste päästmine tähendada hoopis suuremat kahju – kogu tsivilisatsiooni libisemist sajanditetagusesse aega, mil piinamine, ebainimlik või alandav kohtlemine oli laialdane ja aktsepteeritud viis inimese mõjutamiseks ja karistamiseks.[22](#)

Kahjuks leiab piinamine, ebainimlik või alandav kohtlemine ja karistamine maailmas endiselt aset. Sellised juhtumid jõuavad ikka ja jälle nii ÜRO piinamisvastasesse komiteesse (CAT) kui ka Euroopa Inimõiguste Kohtusse. Nii võib väita, et absoluutse õiguse rikkumine praktikas rikub selle absoluutsust ka teoorias. Ent see, et

absoluutset keeldu alati ei austata ei saa samastada sellega, et seda ei tuleks alati austada.[23](#)

ÜRO piinamisvastane komitee, kes jälgib UNCAT-i artikli 2 ja 16 täitmist, ja Euroopa Inimõiguste Kohus, kes sisustab EIÕK artiklit 3, on piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu absoluutsuses kindlad. Pärast 11. septembri 2001. aasta terrorirünnakuid täpsustas CAT oma üldkommentaaris nr 2, et piinamise ja väärkohtlemise keeldu tuleb järgida igas olukorras.[24](#) Euroopa Inimõiguste Kohus on märkinud nt asjas *Chahal vs. Ühendkuningriik*:

„[...] Kohus on hästi teadlik tohututest raskustest, millega riigid tänapäeval silmitsi seisavad, kui nad kaitsevad oma kogukondi terroristliku vägivalla eest. Kuid ka nendel asjaoludel keelab konventsioon absoluutselt piinamise või ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise, hoolimata sellest, milline on ohvri käitumine [...].“[25](#)

Seega ei ole kahtlustatava väidetavalt toime pandud teo laad või temast tulenev potentsiaalne oht piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu tähenduses asjakohane.[26](#) Näiteks on Euroopa Inimõiguste Kohus leidnud, et politsei rikkus piinamisega ähvardades sakslase Magnus Gäfgeni õigust, mis on sätestatud EIÕK artiklis 3. See, et Gäfgen oli pannud toime jõhkra teo – röövitud 11-aastase lapse eesmärgiga tema vanematelt raha välja pressida, varjanud lapse asukohta ja nagu hiljem selgus, ta tapnud – ei olnud siinkohal tähtis.[27](#)

2.2. Keelu vertikaalsus ja horisontaalsus

Inimõigused piiravad riigi võimu teostamist inimese üle ja kui riik on oma võimupiire ületanud, rikub ta inimõigusi. Suhe riigi ja inimese vahel on vertikaalne, st piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keeld mõjub ülevalt alla ja väljendub toimepanija seotuses avaliku võimuga. Piinajaks võib seega olla ametiisik, kes täidab ametiülesandeid, kuid inimest võidakse väärkohelda ka ametiisiku kihutusel või tema väljendatud või vaikival nõusolekul (UNCAT-i art 1).[28](#)

Vägivalla toimepanija võimupositsioon kannatanu suhtes on piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu üks põhielemente.[29](#) See on olukord, kus ohver on täiesti abitu ning tajub oma võimetuses (*powerlessness*) vägivalla toimepanija üleolekut ja piiramatut võimu enda üle.[30](#) Ohver on piinaja käes kui marionett, keda omatahtsi liigutatakse. Ta ei saa vägivallatsejale vastu seista ega vägivalla eest põgeneda.[31](#) Kõige traditsioonilisemateks võimu all olemise

olukordadeks võib pidada neid, kui võimuorganid (nt politsei) on inimese kinni pidanud ja/või ta viibib kinnipidamiskohas (nt arestimajas, vanglas).[32](#)

Näiteks oli võimu all Zeki Aksoy, kui Türgi politsei võttis ta alasti ja kasutas tema suhtes nn Palestiina ohjeldamist (selja taha seotud kätest üles riputamist)[33](#), või Ahmed Selmouni, keda Prantsusmaa politsei sundis jooksmas mööda koridori, kus kahel pool seisis politseinikud, kes panid talle jala taha, keda tiriti juustest, ähvardati leeklambiga, kellele politseiametnik näitas oma genitaale ja urineeris seejärel tema peale.[34](#) Samas olukorras oli Olga Maslova, keda vägistati korduvalt, kägistati, peksti ja kelle peal kasutati elektrišokki ajal, mil Venemaa ametivõimud teda kinni pidasid.[35](#)

Piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu vertikaalsus on tihedalt seotud ka riigi negatiivse kohustusega, s.t kohustusega hoiduda tegevusest, mis on piinav, julm ja inimeste väärkust alandav.

Väärkohtlemise juhtumid ei leia aset aga üksnes riigi ja inimese suhtes, vaid ka horisontaalselt, st inimeste endi vahel, ilma et ükski osaline oleks riigiga otse või kaude seotud. Sellised inimestevahelised olukorrad kuuluvad üldjuhul karistusõiguse kohaldamisalasse ega ole n-õ traditsioonilised inimõiguste rikkumised. Küll aga võib inimestevaheline väärkohtlemine olla riigile omistatav, kui viimane ei ole hoolas ega tee piisavalt selleks, et inimestevaheline vägivald ära hoida. Sel juhul ei täida riik väärkohtlemise ärahoidmisel oma positiivset kohustust. Riigi tegevusetus ja passiivsus on käsitletav väärkohtlemise julgustamisena ja *de facto* väärkohtlemise lubamisena.[36](#)

Näiteks oli Moldova riik vastutav piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu rikkumise eest olukorras, kus naine oli teavitanud korduvalt nii politseid kui ka sotsiaaltöötajat endise abikaasa vägivallast tema suhtes, kuid ametivõimud ei reageerinud sellele.[37](#) Samuti teadis üks Ühendkuningriigi kohalik omavalitsus laste hooletusse jätmisest ja jõhkrast väärkohtlemisest peres, ent ei teinud midagi (nt ei eraldanud lapsi perest), et lapsi kaitsta.[38](#) Riigile on omistatav ka kinnises asutuses, näiteks vanglas kinnipeetavate vahel toimuv vägivald, juhul kui vangla teadis sellest, kuid n-õ keeras pea ära.[39](#) Samuti vastutab riik, kui riigi õigusaktid ei anna piisavat kaitset horisontaalse väärkohtlemise suhtes haavatavatele rühmadele, näiteks lastele kehalise karistamise eest.[40](#)

2.3. Negatiivne ja positiivne kohustus

Piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keelu järgimisel ei pea riik pelgalt täitma inimõiguste mõttes prototüüpset negatiivset kohustust ja hoiduma ise sellisest tegevusest, vaid tal tuleb lisaks aktiivselt tagada, et tema jurisdiktsiooni alla kuuluvaid inimesi ei piinataks ega koheldaks ebainimlikult või alandavalt, st täita positiivset kohustust. Nimelt ei takista piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keeld üksnes riike inimeste õigustesse ülemääraselt sekkumast, vaid see on suunatud igakülgselt inimeste inimväärikuse kaitsele.

Kuidas aga mõista miinus- ja plussmärgiga kohustusi siis, kui riik peab piinamisest, ebainimlikust või alandavast kohtlemisest korruga nii hoiduma kui ka seda ära hoidma? Selline kohustuste pinge tekkis näiteks Euroopa Inimõiguste Kohtu eelkirjeldatud asjas *Gäfgen vs. Saksamaa*.⁴¹ Ühest küljest pidid ametivõimud võtma kasutusele meetmed, et Magnus Gäfgeni röövitud ja suure tõenäosusega väärkoheldud ning abitusse jäetud 11-aastane laps ei piinleks ja jääks ellu. Teisalt pidid ametivõimud hoiduma lapse asukohta ja seisundit varjava Gäfgeni piinamisest ja väärkohtlemisest, kuigi piinamisega ähvardamine andis politseile lõpuks lapse asukoha kohta vajaliku teabe.

Selle juhtumi puhul oli riigil positiivne kohustus astuda lapse päästmiseks vaid mõistlikke samme, näiteks kasutada politsei lisajõude, kõiki võimalikke (sh tehnoloogilisi) viise lapse asukoha määramiseks, röövija küsitlemist, tema elukoha läbiotsimist jne. Kuid oma positiivse kohustuse täitmisel ja EIÕK artiklites 2 ja 3 sätestatud õiguste tagamisel 11-aastase lapse suhtes ei olnud tal kohustust ega õigust kahtlustatavat piinata, ebainimlikult või alandavalt kohelda ja karistada ega sellega ähvardada.⁴²

Riikidele pandud positiivseid kohustusi leiab ka mitmest õigusaktist, mis on mõneti erinevalt sõnastatud. UNCAT-i artikkel 2 näeb ette, et konventsiooni osalisriik võtab tõhusaid seadusandlikke, haldus-, kohtu- ja muid meetmeid, et ära hoida piinamisi oma jurisdiktsiooni all oleval territooriumil. Artiklites 13 ja 14 on sätestatud, et kui inimene on talunud piinamist või alaväärset kohtlemist, peab tal olema võimalik selle peale kaevata ja saada selle eest õiglast ja küllaldast hüvitist.

Riik peab oma kriminaalseadusandluses sätestama kõik piinamiseks peetavad teod kuritegudena ja kindlustama, et nende eest oleks ette nähtud karistused, mille juures võetakse arvesse nende raskusastet (UNCAT-i artikkel 4). Piinamise mõistet peab seejuures käsutama artiklis 1 esitatud tähenduses.

Ehkki otsesõnu seda konventsiooniga ei nõuta, on soovitatav, et osalisriigid lisaksid UNCAT-i artiklis 1 oleva piinamise definitsiooni täies ulatuses enda karistusseadustikku. ÜRO piinamisvastane komitee peab piinamise eest sobivaks karistuseks vähemalt viie aasta pikkust vanglakaristust.⁴³ Eesti õiguses väljendatakse seda kohustust karistusseadustiku⁴⁴ §-ga 2901, millega on piinamine kriminaliseeritud. UNCAT-i artiklite 5–9 järgi peab riik ühtlasi looma piinamiskuritegude suhtes universaalse jurisdiktsiooni (mis lubab riigil mõista piinaja üle kohut tema teo sooritamise kohast sõltumata), et piinamise toime pannud isikud ei pääseks õigusemõistmisest.

UNCAT-i artikli 15 järgi on keelatud kasutada piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemisega saadud tõendeid. Nii rõhutatakse ka Eesti kriminaalmenetluse seadustiku⁴⁵ § 9 lõikes 3, et menetleja peab menetlusosalist kohtlema tema au teotamata ja tema inimväärikust alandamata ning kedagi ei tohi piinata ega muul viisil julmalt või ebainimlikult kohelda. Paragrahvi 64 lõikega 1 keelatakse koguda tõendeid piinates ja inimväärikust alandaval viisil. UNCAT-i artiklites 10 ja 11 on sätestatud veel mitu spetsiifilist riigi aktiivset tegevust eeldavat kohustust.

Riikide positiivne kohustus väljendub mh selles, et järgitakse UNCAT artiklist 3 tulenevat ja *jus cogens* staatuse saanud välja- või tagasisaatmise lubamatuse põhimõtet (*principle of non-refoulement*).⁴⁶ S.t inimest ei tohi teisele riigile välja anda või sinna tagasi saata, kui on kahtlus, et seal võib teda ähvardada piinamine, ebainimlik või alandav kohtlemine ja karistamine.⁴⁷

Riikidel tuleb samme astuda ka EIÕK artikli 1 järgi, mis kohustab riike tagama kõigile, kes on nende jurisdiktsiooni all, konventsiooni I osas määratletud õigused ja vabadused. Artikli 3 mõttes tähendab see näiteks seda, et osalisriik peab looma ja ellu rakendama küllaldase õigusraamistiku, mis pakub kaitset eraisiku põhjustatud alandava kohtlemise eest. Õigusraamistik võib tähendada muu hulgas seda, et teatud teod (sh vägistamine) on kriminaliseeritud.⁴⁸ Ent need kohustused ei puuduta mitte ainult karistusõigussüsteemi, vaid ka näiteks laste kaitseks loodud sotsiaalsüsteemi (piisaval hulgal lastekaitsetöötajate olemasolu; lasteabi telefoni olemasolu; lasteasutused, kuhu on võimalik laps vajaduse korral turvaliselt eraldada; peresid toetavad teenused jne).⁴⁹

- ¹ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. – <https://www.vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon> (23.11.2021).
- ²ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon. – RT II 2006, 26.

- [3](https://indicators.ohchr.org)Vt ratifitseerimise statistikat: <https://indicators.ohchr.org> (23.11.2021).
- [4](#)UNCAT-i kujunemisloost vt Lippman, M. The Development and Drafting of the United Nations Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. – Boston College International and Comparative Law Review 1994/17 (2), lk 275–335.
- [5](#)Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.
- [6](#)Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll. – RT II, 04.04.2012, 6.
- [7](#)Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. – RT II 1995, 5, 31.
- [8](#)CEDAW/C/GC/35, 14.07.2017.
- [9](#)Rosenblum, D. Unsex CEDAW, or What’s Wrong with Women’s Rights. – Columbia Journal of Gender and Law 2011/20 (2); Grans, L. The State Obligation to Prevent Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: The Case of Honour-Related Violence. – Human Rights Law Review 2015/15 (4), lk 695–719; Holtmaat, R., Post, P. Enhancing LGBTI Rights by Changing the Interpretation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women? – Nordic Journal of Human Rights 2015/33 (4), lk 319–336; Gallagher, R. Redefining „CEDAW“ To Include LGBT Rights: Incorporating Prohibitions Against The Discrimination of Sexual Orientation and Gender Identity. – Southern California Interdisciplinary Law Journal 2020/29 (4), lk 637–658.
- [10](#)Vt nt ILGA World, United Nations Treaty Bodies: References to Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics 2019. – https://ilga.org/treaty_bodies_annual_reports (23.11.2021); OHCHR, Born Free and Equal. Sexual Orientation, Gender Identity and Sex Characteristics in International Human Rights Law 2019.
- [11](#)Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
- [12](#)Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT. C 83, 30.03.2010.
- [13](#)Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2; vt ka Lillemaa, E. et al. Paragrahv 18. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020. – <https://pohiseadus.ee/sisu/3489> (29.11.2021).
- [14](#)Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon. – RT II 2007, 15.
- [15](#)Vt nt de Wet, E. The Prohibition of Torture as an International Norm of jus cogens and Its Implications for National and Customary Law. – European Journal of International Law 2004, lk 97–121.
- [16](#)Vt UN Report of the International Law Commission, A/74/10.

- [17](#)Vt nt õiguskantsleri seisukoht nr 7-7/200489/2001899. – [https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/COVID-19%20haigust%20p%C3%B5hjustava%20viiruse%20leviku%20t%C3%B5kestamise%20\(23.11.2021\).](https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/COVID-19%20haigust%20p%C3%B5hjustava%20viiruse%20leviku%20t%C3%B5kestamise%20(23.11.2021).)
- [18](#)Vt nt EIK, 25803/94, Selmouni vs. Prantsusmaa, 28.07.1999, p 95; EIK (suurkoda), 23380/09, Bouyid vs. Belgia, 28.09.2015, p 81; vt ka EIK, Factsheet – Derogation in time of emergency 2021. – https://www.echr.coe.int/documents/fs_derogation_eng.pdf (23.11.2021).
- [19](#)Vt Nowak, M. Challenges to the Absolute Nature of the Prohibition of Torture and Ill-Treatment. – Netherlands Quarterly of Human Rights 2005/23 (4), lk 675-688; Borowski, M. Absoluutsed õigused ja proportsionaalsus. – Riigiõiguse aastaraamat 2020, lk 136–156; Wolfendale, J. The Torture Debate and the Toleration of Torture. – Criminal Justice Ethics 2019.
- [20](#)Vt nt Greer, S. Is the Prohibition against Torture, Cruel, Inhuman and Degrading Treatment Really ‘Absolute’ in International Human Rights Law? – Human Rights Law Review. 2015/15, lk 1–37; Greer, S. Is the Prohibition against Torture, Cruel, Inhuman and Degrading Treatment Really “Absolute” in International Human Rights Law? A Reply to Graffin and Mavronicola. – Human Rights Law Review 2018/18, lk 297–307.
- [21](#)Vt nt Mavronicola, N. Is the Prohibition Against Torture and Cruel, Inhuman and Degrading Treatment Absolute in International Human Rights Law? A Reply to Steven Greer. – Human Rights Law Review 2017/17, lk 479–498; Graffin, N. Gäfgen v Germany, the Use of Threats and the Punishment of Those Who Ill-treat During Police Questioning: A Reply to Steven Greer. – Human Rights Law Review 2017/17, lk 681–699.
- [22](#)Shue, H. Torture in Dreamland: Disposing of the Ticking Bomb. – Case Western Reserve Journal of International Law 2006/37 (2), lk 231–239.
- [23](#)Mavronicola, N. Torture, Inhumanity and Degradation under Article 3 of the ECHR. Absolute Rights and Absolute Wrongs. – Hart Publishing 2021.
- [24](#)CAT, CAT/C/GC/2.
- [25](#)EIK (suurkoda), 22414/93, Chahal vs. Ühendkuningriik, 15.11.1996, p 79; vt ka EIK, 5310/71, Iridi vs. Ühendkuningriik, 18.01.1978, p 163; EIK (suurkoda), 13229/03, Saadi vs. Ühendkuningriik, 29.01.2008, p 127; EIK (suurkoda), 39630/09, El-Masri vs. endine Jugoslaavia Makedoonia Vabariik, 13.12.2012, p 195.
- [26](#)Vt ka CoE, Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on human rights and the fight against terrorism 11.07.2002, p IV.

- [27](#)EIK (suurkoda), 22978/05, Gäfgen vs. Saksamaa, 01.06.2010.
- [28](#)Vt nt Poola territooriumil CIA salavanglates aset leidnud piinamisest ja Poola valitsuse vastutusest EIK, 28761/11, Al Nashiri vs. Poola, 24.07.2014.
- [29](#)UNSRT, UN Doc. E/CN.4/2006/6, p 39.
- [30](#)Luban, D. Torture, Power and Law. – Cambridge University Press 2014, lk 128.
- [31](#)UNSRT, UN Doc. A/72/178, p 47.
- [32](#)Vt nt EIK, 35746/11, Aribekyan ja Balyan vs. Aserbaidžaan, 30.01.2020, p 87.
- [33](#)EIK, 21987/93, Aksoy vs. Türgi, 18.12.1996, p 64.
- [34](#)EIK, 25803/94, Selmouni vs. Prantsusmaa, 28.07.1999, p 103.
- [35](#)EIK, 839/02, Maslova ja Nalbandov vs. Venemaa, 24.01.2008, p-d 106–108.
- [36](#)UNSRT, UN Doc. A/HRC/7/3.
- [37](#)EIK, 34168/11, Munteanu vs. Moldova, 26.05.2020, p 81–82.
- [38](#)EIK, 29392/95, Z. jt vs. Ühendkuningriik, 10.05.2011, p 121.
- [39](#)EIK, 44973/04, Premininy vs. Venemaa, 10.02.2011, p 86.
- [40](#)EIK, 100/1997/884/1096, A. vs. Ühendkuningriik, 23.09.1998, p 22.
- [41](#) EIK (suurkoda), 22978/05, Gäfgen vs. Saksamaa, 01.06.2010.
- [42](#)Mavronicola, N. Is the Prohibition Against Torture and Cruel, Inhuman and Degrading Treatment Absolute in International Human Rights Law? A Reply to Steven Greer.– Human Rights Law Review 2017/17, lk 479–498; Graffin, N. Gäfgen v Germany, the Use of Threats and the Punishment of Those Who Ill-treat During Police Questioning: A Reply to Steven Greer. – Human Rights Law Review 2017/17, lk 681–699.
- [43](#)Nowak, M., E. McArthur, E. The United Nations Convention Against Torture: A Commentary. – Oxford: Oxford University Press 2008, lk 229–230.
- [44](#)Karistusseadustik. – RT I, 21.05.2021, 9.
- [45](#)Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 29.12.2020, 10.
- [46](#)Vt nt Allain, J. The jus cogens Nature of non-refoulement. – International Journal of Refugee Law 2001/13 (4), lk 533–558.
- [47](#)Vt nt EIK (suurkoda), 59166/12, J. K. jt vs. Rootsi, p 60; EIK, 36417/16, X. vs. Rootsi, p-d 57–61; EIK, 140/10, Trabelsi vs. Belgia, 04.09.2014, p-d 135–139; EIK (suurkoda), 47287/15, Ilias ja Ahmed vs. Ungari, p-d 126–127; EIK (suurkoda), 41738/10, Paposhvili vs. Belgia, 13.12.2016, p 205; RKHK, 3-17-1026, 01.10.2018.
- [48](#)Vt nt EIK, 41990/18, Y. vs. Bulgaaria, 17.09.2014, p 80.
- [49](#)Vt nt EIK, 29392/95, Z. jt vs. Ühendkuningriik, 10.05.2011.